BASÎRÎ'NİN YENİ TÜRKÇE ŞİİRLERİ[1]

NEW TURKISH POEMS OF BASÎRÎ

ПОЭЗИЯ БАСЫРА НА НОВОТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Ahmet İÇLİ*

ÖZ

Klâsik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından birisi de mecmualardır. Mecmualar derleme niteliği taşıyan eserler olarak tarif edilebilir. Manzum veya mensur birçok edebî eseri, manzumeyi ve çeşitli alanlarda yazılmış metinleri ihtiva eden mecmualar üzerindeki çalışmalar son yıllarda artarak devam etmektedir. Edebî metinleri ve manzumeleri içinde barındıran mecmua çalışmalarının hız kazandığı bu süreçte her yeni mecmuada yeni bir şaire veya şairlerin yeni eserlerine/şiirlerine ulaşılabilmektedir.

Eldeki verilere göre, 16. yüzyıl Türk edebiyatında Türkçe şiir yazan iki Basîrî vardır. Bunlardan Alaca, Horosanlı, Şarkî, Acem veya Bağdatlı olanının Türkçe şiirleri yayımlanmıştır. Aynı yüzyılın sonlarına doğru ölmüş olan Aynîzâde Abdulgânî Basîrî'nin de Zübdetü'l-Eşar'da sadece bir beyti bulunmaktadır.

"Bahru'l-Maarif" veya "Sandukatu'l-Maarif" olarak da nitelendirilen ve 17. yüzyılın başlarında yazımı Kasîmî tarafından tamamlanan mecmuada Basîrî adına kayıtlı on üç gazel/şiir/manzume bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Türkçe şiirleri yayımlanmış olan Bağdatlı Basîrî'nin şiirleri arasında görülen bir gazel ile aynıdır. Diğer on iki gazel ise yayımlanmış metinler arasında yoktur.

Makalemiz, yeni tespit ettiğimiz ve üzerindeki çalışmalarımızı tamamlayıp tanıtımını yayın aşamasına getirdiğimiz, M. 1625 yılında yazılmış Kasımî mecmuasında geçen Basîrî mahlaslı şairin oniki yeni şiirinin yayımıdır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Basîrî, Kasımî, şiir/gazel

ABSTRACT

One of the important source of Classical Turkish literature are magazines. Maganizes could be identified as works have the characteristics of compilation. Studies on magazines which include poetic or prosaic, poets and texts that are written in various lines are increasingly continued during the recent years. In this accelerated process about magazine studies that inclued texts and poems, it could be reached to a new poet or poet's new poems in every new magazine.

There are 2 (two) Basîrîs in 16th century Turkish literature based on available information. Those which Alaca, Khorasanian, Şarkî, Acem and Baghdadian's Turkish

[1] DOI : 10.17498/kdeniz.4075

* Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, ahmeticli@ardahan.edu.tr

poems are broadcasted. Aynîzâde Abdulgânî Basîrî who died late in same century has only one couplet in Zübdetü'l-Eşar.

There are 13 poems/odes registered to the name of Basîrî in the magazine that called as well "Bahru'l-Maarif" or "Sandukatu'l-Maarif" completed by Kasîmî in early of 17th century. One of them is the same with an ode which is seen among Baghdadian Basîrî's broadcasted poems. Other 12 odes are not existed in broadcasted texts.

Our article is a broadcasting of nicknamed Basîrî's 12 new poems are written in A.D 1625 in Kasımî magazine that we've just determined and completed studies on and made it ready to broadcast.

Key words: Magazine, Basîrî, Kasımî, poem/ode.

АННОТАЦИЯ

Печатные издания являются одним из самых важных источников классической турецкой литературы. Издания дают оценку и описание художественным произведениям. В последние годы количество опубликованных многих литературных произведений в стихах или прозе, тексты, написанные в различных жанрах продолжает увеличиваться Публикация литературных текстов и стихотворений молодых поэтов или писателей в различных новых изданиях тем самым они популяризировали авторов.

Согласно рукописным данным, Басыр является представителем в турецкой поэзии XVI века. Среди стихотворений, написанных на турецком языке, ярким примером являются Аладжа, Хоросанлы, Шарки, Аджем и Багдад. В то же время было найдено одно двустишие Зубдетуль-Эшар, принадлежащее Айнизаде Абдулгани Басыру.

Также были обнаружены тринадцать газелей/стихотворений Басыра, проанализированные «Бахруль Маариф» и «Сандукатуль Маариф», опубликованные издательством Касыми в XVII веке. Среди них стихотворение Багдад написано в форме газели на турецком языке. Однако тексты двенадцати газелей не опубликованы.

В данной статье нами проанализированы одиннадцать стихотворений Басырлы, опубликованных в 1625 году (Миляди) в издательстве Касыми.

Ключевые слова: издательство, Басырлы, Ккасыми, стихотворении/газель.

GİRİŞ

Eldeki verilere göre Klâsik Türk şiirinde Türkçe şiir yazan Basîrî mahlaslı üç şair vardır. Bunlardan ikisi 16. yüzyılda yaşamıştır. Bir diğeri de Musullu olup 19. yüzyıl şairidir. Kaynaklarda *Tutî vü Zâğ* isimli eseri Şerif tarafından Türkçe olarak yeniden yazılan bir Basîrî daha bulunmaktadır. (Köksal 2006: s. 581) Şerif'in eseri 16. yüzyıl sonlarında (H. 1005/M.1596) (Şerif, 47b) yazıldığı için bahse konu Basîrî'nin bu iki şairden birisi olma ihtimali de vardır.

Çalışmamız 17. Yüzyılın başlarında tamamlanan bir mecmuada geçen Basîrî mahlaslı şaire ait on iki yeni şiirin yayını olduğu için 16. yüzyılda yaşamış iki şairi kısaca tanımakta

fayda vardır. Zira yaptığımız araştırmalara göre bahse konu Basîrî'nin hangisi olduğu konusunda kesin ve net bir bilgiye sahip değiliz.

Tezkirelerin ve diğer biyografik eserlerin verdiği bilgilere bakıldığında[2] biri 16. Yüzyılın ilk yarısında diğeri de yüzyılın sonunda vefat eden iki Basîrî vardır.

1. Basîrî Mahlaslı Şairler ve Eserleri

1.a. Basîrî-i Bağdâdî (d. H. 871/M. 1466-öl. H. 941/M.1534-35)

Adı Mehmed b. Ahmed olan Basîrî'nin nereli olduğu konusunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Şair Osmanlı hâkimiyeti altında olmayan bir Acem diyarındandır. Kaynaklara bakıldığında iki görüş ileri çıkmaktadır. Buna göre şair, Horosanlı veya Bağdatlıdır (Kartal 2006: 13). Peşteli Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâr'*inde geçen Farsça ve Türkçe matlaların çoğunda şair için Basîrî-i Şarkî isimlendirmesi söz konusudur. Şarkî tanımlaması olmayan şiirler de bahse konu şaire aittir. (Kaya 2003; Kalyon 2011).

Basîrî'nin *Farsça Divan*ı üzerinde akademik bir çalışma vardır. (Sarısoy 2001). *Türkçe Divan*ını Kâtip Çelebi de bildirmektedir (2013: 643). Fakat Kartal'ın da belirttiği gibi (2006: 23) şairin müstakil bir divanının nüshasına henüz rastlanmamıştır. Kartal birçok şiir mecmuası ve *Farsça Divan'*ının sonundaki Türkçe şiirlerden hareketle Basîrî'nin Türkçe şiirlerini yayımlamıştır (2000, 2006). Şairin bir diğer eseri de *Benginâme*'dir. Eser üzerinde Başpınar'ın bir makalesi vardır (2011). Basîrî'ye atf edilen bir diğer eser de Kâtip Çelebi'nin *Risaletü'l-Basîrî* olarak tanıttığı *Latife Risalesi*dir (2013: 694). Eserin eksik bir nüshası Koyunoğlu Kütüphanesinde olduğu söylenmektedir. (Kartal 2006: 26-27; Çavuşoğlu 1992: 106). Tespit ettiğimiz ve kaynakça bilgisi verdiğimiz Nigînî Mecmuasında da Basîrî'nin kahramanı olduğu 6 (altı) latife/fıkra vardır. Bunlar da şairin latifeleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca şaire ait tarih manzumelerinin olduğu da belirtilmektedir. (Kartal 2006: 27).

1.b. Basîrî, Aynîzâde Abdulgani (öl. H. 1008/M.1599)

Aynîzâde Basîrî hakkında ilk bilgi Kafzâde Fâizî tarafından verilmiştir. *Zübdetü'l-Eşar*'da (s. 13)[3] kendisine ait aşağıdaki beyit vardır.

Destünde gördiler o benânı beşer beşer

Uşşâk saydı nakd-i revânı beşer beşer

Sicill-i Osmânî'de şair hakkında "Halep Alay Beyi olup Kanije Seferinde 1008'de fevt oldı, şairdir" (Mehmed Süreyyâ C.2. s. 21) bilgileri vardır. *Tuhfe-i Naili*'de de bu iki çalışmaya atıf yapılarak şair kısaca tanıtılmış olup aynı şiir örneği verilmiştir (2001: 100). Aynizâde Basîrî'nin bilinen herhangi bir eseri yoktur. Fakat yapılacak olan yeni çalışmalarda eserlerine ve mecmualarda kendisine ait yeni şiirlerine ulaşılabilir.

---

[2] Basîrî'nin hayatı, eserleri ve hakkındaki diğer bilgiler için birçok tezkire ve biyografik kaynaktan faydalandık. Bunları kaynakçada belirttik. Geniş bilgi için kaynakçaya bakılabilir. Ayrıca Basîrî üzerinde önemli ve son çalışmalardan biri olması hasebiyle ve bilgileri tekrar etmemek adına, Ahmet Kartal'ın çalışmasında geçen son bilgileri esas aldık. Çalışmamızın birçok yerinde bu çalışmaya atıf vardır. (Bkz. Ahmet Kartal (2006) Basîrî ve Türkçe Şiirleri, Ankara: Akçağ Yayınları). Şairin hayatı, şiir sanatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bu esere bakılabilir.

[3] Edirne Selimiye Yazma eser kütüphanesi 22 Sel 2001'e kayıtlı yazmada daha sonraları yazıldığı belli olan sayfalandırma sistemi kullanıldığı için tarafımızdan da sayfa numarası olarak belirtilmiştir.

2. Basîrî'ye Ait Yeni Şiirler

Klâsik Türk şiirinde 16. yüzyılda yaşamış, varlığını bildiğimiz ve Türkçe şiir yazan Basîrî mahlaslı en az iki şair vardır. Bunların şiirlerini ihtiva eden farklı mecmualar ve eserler söz konusudur. Tezkirelerde de bu şairlere ait birçok şiir vardır. Fakat her iki şairin de müstakil birer divanları hakkında net bir bilgimiz yoktur. Şiirlerin bir kısmına ancak tezkirelerde, diğer biyografik kaynaklarda ve mecmualarda rastlanmıştır.

Aynîzâde Basîrî'nin bir beyti dışında elimizde herhangi bir manzumesi veya eseri bulunmamaktadır. 15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Basîrî-i Acem veya Alaca Basîrî'ye (öl. 1534-5) ait olduğu belirtilen *Farsça Divan*ının sonunda bulunan Türkçe şiirler ile başka mecmua ve yazma eserlerde rastlanan diğer Türkçe şiirler Ahmet Kartal tarafından yayımlanmıştır (2000, 2006).

Bu çalışmaya göre, Basîrî'nin Türkçe şiirlerinin tasnifi şöyledir: 3 Kaside, 1 murabba, 61 gazel, 6 kıta, 6 matla ve 6 müfret.

2. a. Mecmuanın Tanıtımı

Klâsik Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından olan mecmularda birçok şairin yeni şiirlerine rastlanabilmektedir. Şiir mecmuaları, herhangi bir "şairin bir şekilde divan nüshalarına girmeyen veya bulunmayan nüshalardan kaynaklanan eksik şiirlerini temine yardımcı" olmak adına da önemli metinlerdir (Aydemir 2007, s. 127). Bunun yanı sıra, henüz divanlarına ulaşılmamış şairlere ait manzumeler de mecmualarda görülebilir. Mecmualar "şair veya yazarlara ait yeni sayılabilecek manzume veya eser barındırmak" (Kurnaz-Aydemir 2013, s. 56) adına önemli kaynaklar arasındadır.

17. yüzyılda yazılmış *Kasımî Mecmuası* da içeriği açısından değerli bir eserdir. Eserin baş taraflarında *Bahru'l-Maarif* ve *Sandukatu'l-Maarif* isimleri de yazılıdır. Mecmuanın tamamı, kendisinin de şiirleri olan **Kâsımî** tarafından derlenmiştir. Birçok yönden önemli olan mecmua, manzumelerin alfabetik olarak tertip edildiği derleme bir divan özelliği de taşır. Şairlerin nazire gazellerini de barındıran mecmuada, edebiyatımızda manzum mektup geleneğinde yazılmış çeşitli manzumeler de bir arada sunulmuştur. Eserin bir diğer özelliği de Bağdat ve çevresinde yaşamış şairlere yer vermesidir..[4] Mecmuada, farklı konularda yazılmış mensur ve manzum metinler de söz konusudur.

Mecmua, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Yazma eser salonunda Agâh Sırrı Levend yazmaları arasındadır. Eserin kaydı şöyledir: **ASL Mec 625.**

Eserin yazarı, **Seyyid Kasım** b. Seyyid Abdullah b. Seyyid Murtaza b. Seyyi Abdulgafurü'l-Hüseynî'dir. Mecmua, **H. 1034/M. 1625** yılının Recep ayında tamamlanmıştır (127a)[5]. 270 yapraktan müteşekkil eserde Divanî ve Talik hat kullanılmıştır. Ayrıca nesih yazı örnekleri de vardır.

Mecmua yazarı, eserin sahibinin, malikinin ve baştan sona kadar da yazarının kendisi olduğunu açıkça belirtmektedir. Eserde sayfaların satır sayıları farklılık arz etmektedir. Bazı sayfalarda satır sayısı 26 olmakla birlikte manzumelerin olduğu bölümlerde genellikle 19 satır bulunur. Manzumelerden önce şairinin mahlası, varsa tanınmasını gerektirecek

[4] Mecmua üzerinde geniş çaplı çalışmalarımız devam etmekte olup, mecmuanın tanıtımı da başka bir makale kapsamında tarafımızdan hazırlanmaktadır. Mecmuanın kitap olarak da yayımlanması üzerinde de çalışmalarımız tamamlanmak üzeredir.

[5] Mecmuadan yaptığımız alıntılar için alıntının geçtiği yaprak numarası ve yaprağın hangi yüzünde olduğu (yk. 127a) şeklinde verilmiştir. Bu durumda yapılan bu alıntı, mecmuanın 127. yaprağının ön yüzünde geçmektedir.

sıfatı ile birlikte verilmiştir. Şairlerin mahlasları da tüm metin gibi siyah mürekkeple yazılmıştır. Fakat mahlasların üstlerinde kırmızı mürekkepli çizgiler bulunur.

Mecmuada Basîrî mahlaslı 13 (on üç) Türkçe şiir/gazel bulunmaktadır. Bunlardan 12'si yeni olup bir tanesi Kartal'ın yayımladığı kitapta da geçmektedir (bkz. 2006: 118). Mecmuada Basîrî için herhangi bir sıfat kullanılmamıştır. Kartal'ın çalışmasında da geçen bu şiirden hareketle bu şiirlerin de aynı Basîrî'ye ait olabileceği dile getirilebilir. Kartal'ın bahse konu "sıkıldı" redifli şiiri tespit ettiği mecmuada ise yalnızca bu şiir vardır:

[117b][6]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

Cevrüñle senüñ ḫāṭır-ı maḥzūn ṣıḳıldı
Gözyaşı döküp dīde-i pür-ḫūn ṣıḳıldı

Yād-ı leb-i laʿlüñle senüñ meykedelerde
Allāh ki[7] yine bāde-i gülgūn ṣıḳıldı

Mestāne çeküp sīneme[8] ḳucduḳça[9] miyānuñ
Ter düşdi biraz ol ḳad-i mevzūn ṣıḳıldı

Tāc-ı zer[10] ile salṭanatuñ derd-i serinden
Ey dil nice[11] Cemşīd ü Ferīdūn ṣıḳıldı

Meydāna çıḳup mektebe varınca[12] Başīrī
Ḫaylice bu ebyāt ile mażmūn ṣıḳıldı

Bahse konu yukarıdaki gazel hangi şaire aitse **Kasımî** mecmuasındaki şiirler de aynı şaire aittir. *Zübdetü'l-Eşar*'da belirtilen ve Bağdatlı olarak tanıtılan Basîrî'nin (s. 13) Kasımî mecmuasında geçen Basîrî ile aynı kişi olma ihtimali çok yüksektir. Çünkü eserde Bağdatlı şairlerin şiirlerinden örnekler çok fazladır. Kesin olmamakla birlikte tespit ettiğimiz yeni şiirlerin, Bağdatlı Basîrî'ye ait olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Aynîzâde Abdulgani Basîrî'ye de ait olabileceği göz ardı edilemez.

---

[6] Bu şiir hem incelemeye esas mecmuada hem de Kartal tarafından yayını yapılan kitapta (s. 118) kayıtlıdır. Fakat kelime bazında farklı yazımlar sözkonusudur. Bu farklılıklar tarafımızdan dipnot ile belirtilmiştir. Metindeki okuma incelemeye esas mecmuada geçen okumalardır. Dipnotta iki noktadan sonra verilen okuma ise, Kartal'ın çalışmasına atıftır.

[7] Allāh ki: Alındı

[8] Sīneme: sīneye

[9] ḳucduḳça: ḳucduḳda

[10] zer: ser

[11] Ey dil nice: Ay pençe-i.

[12] Meydāna çıḳup mektebe varınca: Varınca yine mekteb-i irfāna

2. b. Basîrî'nin Şiirleri

Yukarıda da değinildiği gibi çalışmamızda Basîrî'ye ait on iki yeni şiir/gazel vardır. Gazeller Arap harflerinden Latin harflerine ilim çevrelerince sıkça kullanılan transkripsiyon alfabesiyle aktarılmıştır. Yeni yazıya aktarımda "ile" edatı kelimelerden ayrılmıştır. Fakat "la-le" şekli olduğu gibi korunmuştur. Hemze elif ile de yazılabilen "ḳāyim" "dāyim" gibi kelimelerde metnin imlasına sadık kalınmıştır. Genitif/belirtme eki olan "i/yi"nin yazımında metnin imlasında "hemze"nin kullanıldığı durumlar söz konusudur. Ünlü harflerden sonra gelen bu "hemze" için yazılması gereken "i" harfinin yanı sıra "Basīrī᾿i" örneğinde görüldüğü gibi tarafımızdan kaynaştırma ünsüzü "y" de eklenmiştir.

İncelemeye esas şiirlerin hepsinin Aruz kalıpları şiirlerin üst taraflarında belirtilmiştir. Ayrıca şiirler tıpkı mecmuada olduğu gibi kafiyelerine göre sıralanmıştır. Bununla birlikte gazellerin geçtiği yaprak numaraları da şiirlerin üst taraflarında gösterilmiştir.

GAZELLER

[22b]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Serverā ser-pençeñe şāhīn-i devlet ḳondı ṭut
Farḳına murġ-ı hümā-yı evc-i ʿizzet ḳondı ṭut

Sāʿidüñde sāye-i zülfüñ peri Cibrīl ṣan
Ya nihāl-i sidre yā ṭāvūs-ı cennet ḳondı ṭut

Gülşen-i kūyuñ nihālin cāy iderse murġ-ı dil
Bāġuna bir bülbül-i şūrīde-ḥālet ḳondı ṭut

Āḳıbet şāhum ʿuḳāb-ı çarḫ ider anı şikār
Hüdhüdāsā farḳuña tāc-ı saʿādet ḳondı ṭut

Aks-i ḫaṭṭ-ı ʿārıżın vuṣlat şebinde dil görür
Ey **Başīrī** ḳoynuña vefḳ-i muḥabbet ḳondı ṭut

[27b]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Cihānı ġarḳ ider seyl-āb-ı eşk-i çeşm-i ter vardur
Sütūn-ı ʿarşı dir dir ditredür āh-ı seḥer vardur

Emīn olma vücūdum yana yana olsa ḫākister
Derūnumda göñül dirler söyünmez bir şerer vardur

Meşām-ı cāna būy-ı āşinālıḳ geldi güldükçe
O gülden ḳāṣıd-ı bād-ı ṣabādan bir ḫaber vardur

Ser-i kūyına dildāruñ gidersen ʿaşḳı yoldaş it
O derbend-i muḥabbetdür yolında çoḳ ḫaṭar vardur

Fenādur ṣūretüm gerçi derūnum ʿaşḳa meskendür
Bulınmaz degme bir kān içre bende bir güher vardur

O rūmī dilbere tenbīh idüñ ḫaṭṭın tırāş itsün
Ḫurūc-ı leşker-i küfr üstine muḥkem sefer vardur

Bilür yoḳdur dilīr ey ḥamdi ḳadr-i gevher-i naẓmı
Başīrī Beg gibi ʿālemde bir ṣāḥib-naẓar vardur

[81b]
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün
Ḳaddüm egerçi çenge şebīh eyledi sitem
Ger bezm-i ġamda şevḳle ḳılsam naġam ne ġam

Efgān u cism-i zerdle bezm-i şeh-i ġamda
Ey müddeʿi sūʾāl iderseñ neyem ne yem

Bir perde çekdi dīdeme naḳş-i ḫayāl-i yār
Tā her baña ki ḳılsa naẓar ṣanam ṣanem

Gülzār-ı dehri ṭabʿ-ı selīmümle geşt idüp
Şāh-ı maʿānī ġonçelerin hep derem direm

Ẓulmüñle būriyālara ṣarduñ **Başīrīyi**[13]
Şekvā idem ḥaṣīrle şāha yaḳam yaḳam

[13] Metinde “Basīrīʾi” şeklinde yazım söz konusudur. Latin harfli yazımda kaynaştırma ünsüzü “y” tarafımızdan eklenmiştir.

[83b]
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün
Lāyıḳ mı ṣalup ʿāşıḳı ferdālara dāyim
Ey serv-i revān olmayasın ʿahdüñe ḳāyim

Cāyiz midi Mecnūna ḳoyup kūy-ı nigārı
Hāyim geze ṣaḥrāları mānend-i behāyim

İnsāna cihān içre budur devlet-i ʿuzmā
Bir yār-ı mülāyimle muḳārin ola dāyim

Hecr-i leb-i laʿlüñle düşelden mey-i nāba
Dāyim dil-i dīvāne dürür deyrde nāyim

Yayını çekerdüm felegüñ neyse **Baṣīrī**
Girseydi eger ḳabżama bir yār-ı mülāyim

[83b]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
Gerçi kim yoḳdur Mesīḥ-enfāsınuñ farḳında dem
Şimdi iʿcāz-ı lebüñ geçmişdür anı ey ṣanem

Vaṣf-ı ḥüṣnüñ mū-be-mū taḥrīr ü taḳrīr itmege
Oldı cānā ẖaṭṭ-ı müşgīnüñdeki her ḳıl ḳalem

Ṣarf-ı naḳd-i cān ile taṣrīfe gelmez ol peri
Ey muʿallim sen diledin ḳaddine rāyet ʿalem

Her ḥabāb-ı cām-ı mey bir demde ber-bād olduġı
Cürm-i Cem ʿafv oldıġına bir nişāndur lā-cerem

Ḫusrev-i mülk-i kelāmem ben kemāl-i naẓm ile
Bir ḥaşem şeklindedür baña **Baṣīrī** muḥteşem

[84a]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün
Sirişk-i dīde-i ġam-dīdemi bir baḥr-ı ḫūn itdüm
Ser-i ḫūnīnümi andan ḥabāb-ı lālegūn itdüm

Benem ol merd-i ḫaṣm-efgen bu tīġ-i tīz-i naẓmumla
Belāġat mülkinüñ serverlerin cümle zebūn itdüm

Benem ol āşinā-yı lücce-i baḥr-ı maʿārif kim
Nice ġavvāṣ-ı baḥr-ı naẓmı anda ser-nigūn itdüm

Cünūn ehlin zebūn itmiş kemend-i zülfini gördüm
Ben ol sevdā ile şimdi taḳāżā-yı cünūn itdüm

Fünūn-ı fażl u ʿirfānuñ ḫabīriyem **Baṣīrīyem**
Meʿānī müfredātın cemʿ idüp cümle yekūn itdüm

[84a]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
Nāz ile ey ġonçe-fem gülzāre ʿazm it ṣubḥ-dem
Devr-i gül hengām-ı müldür ʿayş u nūş it dem-be-dem

Her gül-i ter rūz u şeb ʿarż-ı ʿiẕār eyler saña
Bunca āh u ġam nedür ey ʿandelīb-i ḫoş-naġam

Āb-ı şebnemle cilā virmekde tāb-ı āfitāb
Sūsen-i āzādenüñ tīġında neyler zeng-i ġam

Serv-ḳad hercāyilerde görmedüm ey fāḫite
Ahdine ṭurmış senüñ servüñ gibi s̱ābit-ḳadem

Ey **Baṣīrī** bir benem kim merġzār-ı dehrde
Her gül-i nāzük bedenden ḥāṣılum cevr ü sitem

[99b]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün
Biñ ādem cemʿ olur gülşende şimdi bir ḳabaġ üzre
Ki zīrā mevsim-i güldür cihān cümle ayaġ üzre

Ferāmūş eyleyüp ġam-ḫāne ḳaydın ʿazm-i bāġ eyle
Ḳurup bezm-i bisāṭ-ı ʿayşı gülşende ferāġ üzre

Sirişk-i al aḳıtmış yād idüp Ferhād-ı miskīni
Görenler jāle ṣanmış lāle-i rūşen-çerāġ üzre

Geçüp beñzi kesilmiş reşk-i ruḫsāruñla gülşende
Ḫacālet düşdi var ise gül ü nesrīn-i bāġ üzre

Başīrī geçdi ʿömri gerçi bir ṭaġ ile Ferhāduñ
Beni seyr eyle ki ḳoydım tenümde dāġı dāġ üzre

[107b]
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün
Ṭūbā revā ki ḳaddine kemter ġulām ola
Cāyiz felekde kendüñe ḳāyim-maḳām ola

Şāhā semender-i rifʿate oldıḳça sen süvār
Ser-rişte-i merāmuñ elüñde zimām ola

Ey gözleri ḥarāmī ḥelāl olmaya saña
Bensiz şarāb-ı nābı içerseñ ḥarām ola

Ol māh ḫançerüñle özün bir ṭutarsa ger
İşi bir iki günde hilālüñ tamām ola

Seyr itdürürse zülfini aldanma ey göñül
Şehbāz-ı dil şikārına şāyed ki dām ola

Ḫōşdur **Başīrī** gül gibi gülşende dilberüñ
Her dem elinde cām-ı mey-i lāʿl-fām ola

[117a-117b]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün
Gördi şemʿ öyküneli ḳaddüñe meẕmūm oldı
Ḳodı serkeşligini ḫıdmetüñ mūm oldı

Ḳāmet-i cilve-gerüñ leşker-i ʿuşşāḳ içre
İlm-i ḥüsn ü bahādur diyü maʿlūm oldı

Māh şemʿ ile gezüp bulmadı kūyuñda seni
Yandı yıḳıldı ġamuñla gice mehmūm oldı

Şerḥ ider ẕerre ḳadar sırr-ı dehānuñ yoḳdur
Şimdi erbāb-ı suḫan var ise maʿdūm oldı

Vaṣf-ı dendānuñ ile şiʿr-i **Baṣīrī** cānā
Dürr-i meknūn ile bir cevher-i manẓūm oldı

[117b-118a][14]
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün
Dil dām-ı ser-i zülf-i perīşānuña düşdi
Ammā ki göñül çāh-ı zeneḫdānuña düşdi

Cān ḥoḳḳa-i laʿl-i leb-i mercānuñ ararken
Ser-rişte-i dil cevher-i dendānuña düşdi

Dil ḫastaları tuʿme-i şemşīrüñ idende
Dil teşnelerüñ ḫançer-i bürrānunā düşdi

Ten ḫāk-i reh-i kūyuñ üftādesi oldı
Āvāre göñül ḥāṣılı dāmānuña düşdi

[14] Şiire Zihnî ve Şeyhülislam Yahyâ'nın nazirelerinin olduğu söylenebilir. Şiirin geçtiği yaprakta bu manzumeler de bulunmaktadır. (Yahyâ'nın şiiri için bkz. Kavruk: 2001: s. 452). Mecmuada bu yüzyılda yaşamış biri Erzurumlu diğeri de Bağdatlı iki Zihnî'ye ait şiirler vardır. Bu iki şair ve şiirleri üzerinde de çalışmalarımız devam etmektedir.

Bī-çāre **Başīrīyi** helāk itmege cānā
Ḫançer gibi aʿdā daḫı hep yanuña düşdi

[119a]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün
Dil-i şeydā gibi bezm-i belā cāmın çeker var mı
Bu ben rüsvā gibi bir ḫāke düşmiş bī-ḫāber var mı

Gezer yerden yere kūyuñda ser-gerdān olup her şeb
Ġamuñla bedr-i enver gibi şimdi der-be-der var mı

Raḳīb öldürmege der-bend-i ġamda yol yıraġıçün
Aceb tīġ u teber gibi silāḥ-ı muʿteber var mı

Ṭolaşur yanını yārüñ belin ḳucmaġ içün ʿālem
Kemerden ġayrı ammā ol miyānı bir ḳucar var mı

Döküp eşk-i firāvānın yoluñda bez̲l ider varın
Gel inṣāf it **Başīrī** gibi bir ṣaḥib-naẓar var mı

Sonuç

Şairlere ait yeni şiirler, yapılan araştırmalar sonucunda gün yüzüne çıkabilmektedir. Bu araştırmaların bir kısmı da mecmualar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında mecmuaların araştırılması, incelenmesi ve muhtevalarının ilim âlemine tanıtılması önemli görevlerimiz arasındadır.

Makalede tarafımızdan isimlendirmesi ve muhteviyatı hakkında kısa tanıtımları yapılan *Kâsımî mecmusı*'nda Basîrî'ye ait yeni şiirler bulunmaktadır. **Kâsımî** tarafından **M. 1625** yılında yazımı tamamlanan eserde birçok şairin yanı sıra Basîrî'nin de yeni şiirleri vardır.

Türkçe şiirleri yayımlanan Bağdatlı Basîrî'nin şiirlerinden bir tanesi Basîrî mahlasıyla küçük kelime farklılıklarıyla mecmuada aynen geçmektedir. Bu da bahse konu şair ile aynı kişi olduklarına küçük bir işaret olabilir. Kasımî mecmuasında şiirleri geçen Basîrî'nin Bağdatlı olup M. 1534-5 yılında vefat eden Basîrî-i Şarkî olduğu tahmin edilmektedir. Fakat küçük bir ihtimal de olsa bu mecmuadaki gazellerin Aynizâde Abdulgânî Basîrî'ye ait olduğu söylenebilir.

Bahru'l-Maarif'de (*Kâsımî mecmusı*) Basîrî'nin 12 (oniki) yeni şiiri vardır. Bunların tümü de gazeldir. Gazellerden birisine Zihnî ve Şeyhü'l-İslam Yahyâ tarafından iki nazire yazılmıştır.

Basîrî'nin şiirlerinde sade, rahat ve kolay bir söyleyiş sahibi olduğu görülmektedir. Ayrıca şairin her şairde olduğu gibi kendi şiiriyle övündüğü ve kendi döneminde farklı bir üslup izlediği ifadeleri de görülmektedir.

KAYNAKÇA

"Basîrî" Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler, (TDEA) C.1. 1977, İstanbul: Dergâh Yayınları

AYDEMİR Yaşar (2007). "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 2/3 Summer, s. 123-137

BAŞPINAR, Fatih (2011) "Basîrî'nin Bengînâme Adli Eseri" Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, p. 567-576 TURKEY

CANIM, Rıdvan (hzl.) (2000). Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzemâ. Ankara: AKM Yay.

ÇAVUŞOĞLU Mehmed (1992) "Basîrî" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), C.5, İstanbul .

ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1936). Türk Şairleri. C.1., s. 743-746

İSEN Mustafa (1998), *Sehi Bey Tezkiresi: Heşt Behişt*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İSMAİL PAŞA, (1951) Hediyyetü'l-Arifîn, Esmau'l-Müellifin ve Asaru'l-Musannifîn, C.1 İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

İSMAİL PAŞA, (1955) Hediyyetü'l-Arifîn, Esmau'l-Müellifin ve Asaru'l-Musannifîn, C.2 İstanbul: Maarif Basımevi

KAFZÂDE FAİZİ, *Zübdetü'l-Eşâr*, Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi: 22 Sel 2001

KALYON Abuzer (2011) *Peşteli Hisali Metali'ün-neza'ir (II. cilt) inceleme-metin* Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Tezi

KARTAL Ahmet (2006) *Basîrî ve Türkçe Şiirleri*, Ankara: Akçağ Yayınları

KARTAL, Ahmet (2000). "Basîrî ve Türkçe Şiirleri". *İlmî Araştırmalar* S. 10: İstanbul s. 77-96.

KASIMÎ (1625) *Bahru'l-Maarif* Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser Koleksiyonu, ASL Mec 625

KÂTİP ÇELEBİ (2013). *Keşfü'z-Zünûn, An Esâmi'l Kütübi Ve'l-Fünûn* 5 Cilt, (Tercüme: Rüştü Balcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.,.

KAVRUK, Hasan (2001). *Şeyhülislam Yahya Divanı*, Ankara: MEB Yayınları.

KAYA Bilge (2003) *Hisali hayatı - eserleri ve Metaliü'n - Nezair adlı eserinin birinci cildi: İnceleme - metin,* **Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Tezi**

KILIÇ, Filiz (hzl.) (2010*). Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.

KÖKSAL, M. Fatih (2006) " Münazara-Türk Edebiyatı" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C.31: Ankara

KÖKSAL, M. Fatih (2012). *Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir,* Kültür Bakanlığı Yayınları e-kitap

KURNAZ, Cemal ve Mustafa TATÇI (hzl.) (2001). *Nail Tuman, Tuhfe-i Nâ'ilî*. Ankara: Bizim Büro Yayınları

KURNAZ, Cemal, Yaşar AYDEMİR. (2013). "Mecmualara Sorulması Gereken Sorular" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1, Winter, p. 51-64, Ankara-Turkey

KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha vd. (hzl.) (2012). *Mehmed Tevfik, Kâfile-i Şu'arâ*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.

KUTLUK İbrahim, (1989) *Kınâlızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şuara,* C. 1., (s. 214-217), TTK Yay. Ankara

MEHMED SÜREYYA (1311), *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâyih-i Osmaniye,* C.2, İstanbul: Matbaa-i Amire,

NİGÎNÎ MEHMED ÇELEBİ*M, ecmua*, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Yazmaları ASL 555, yk. 128b-129a

SARISOY, Fikret (2001). *Basîrî'nin Farsça Divanı*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü Yüksek Lisans Tezi

SOLMAZ, Süleyman (hzl.) (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. Ankara: AKM Yayınları.

ŞEMSETTİN SAMÎ (1998), *Kâmûsü'l-Âlâm*, (tıpkıbasım) İstanbul: Kaşgar Neşriyat

ŞERİF, *Münazara-i Tutî vü Zâğ*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar: 7209